

Halászi Aladár

Bolvári Zoltán, a „hanglító” művész

Nevét emlegetvén pataki tanítóképzős tanáromról rögtön abszolút hallása jut eszembe, továbbá az, hogy apámmal egy évben született. Így, amikor megemlékezem centenáriummukról, egymást fogják földézni bennem. Bárcsak mindnyájan rendelkezhetnénk legalább egy valamilyen abszolúttal az adottságok és erények közül! Mindjárt más volna a világ, ha nem önjelöltként kerülnének előre a művészetben, tudományban, politikában és az élet minden területén, hanem az adott vagy hosszú évek alatt megszenvedett, kialakított „abszolút” révén. Úgy legalább egymás csodálatába menne át az irigység, ami munkál – sokszor a legnagyobb erővel – az emberi kapcsolatokban. Ő is megtapasztalhatta, mekkora falat képes húzni emberek közé ez a gyarlóság, de művészi, pedagógusi képességei átütöttek rajta, és teljes életről ad számot a leltár. Az igazi tehetséget nemigen állítják meg a visszatartani akarók, a gáncsvetők. Mindig volt benne annyi lendület, hogy túljusson a maga és más okozta nehézségeken.

Diákként közvetlenségét, kellemes társasági megnyilvánulásait, derűs történeteit, elbűvölő zongorajátékát értékeltem a legtöbbre. Ezekből és millió másból állt össze szememben, immár emlékeimben az ember, a pedagógus, a művész. Többnyire magasabbak voltunk nála, ezért is hívtuk magunk között Dugónak, kollégái közül – szintén a tisztelet jegyében – másokat Gömbinek (Ködöböcz József), Egyketted-

nek (Debreczeni Zoltán), vagy az akkor behozott növényt előszeretettel emlegető tanárunkat Rebarbarának (Nagy József). A diáknyelv már csak ilyen képszerű, tömörítő, találó. Az én tanárkodásom idején tanítványaim, az iskolához szegődő pedellust, mindenest Lambadának keresztelték el, mert az akkor divatba jött tánc egyik mozdulatát remekül imitálta járás közben, hiszen kissé sántított. Könnyörtelen a diáknyelv, de őszinte.

Nagy hírértéke volt minden információnak, amelyek tanárainkat hozták közelebb hozzánk, mert magánéleti, közéleti történéseik addig nem ismert emberi vonásaikat rajzolták elénk. Így tudtuk meg a sárospataki tanítóképzőben minden tanárunkról a legfontosabb jegyeket, amelyek alapján besoroltuk őket magunk között a virtuális tér valamely rétegébe, hogy együtt lássuk mindnyájukat nekünk mutatott érdemeik alapján.

Elképezelem, hogy talán fizikai fájdalmat is okozhatott neki, a „hanglító” egy-egy fals éneklésünk, de volt türelme, módszere helyreigazíttatni velünk a hangot. Egyik évfolyamtársam kimondottan botfülű volt, akinek a dalától az énekesmadarak lehullanak a fáról (ez a mondás is tőle való, de a világért se csúfolta volna vele a tanítványt, egy anekdotába foglalva említette, másra vonatkoztatva). A harmadik év végére az útmutatásai alapján gyakorló társunk elviselhető módon énekelte a feladatul rótt dalokat.

Történetei, megjegyzései természetes módon a zenéhez kapcsolódtak legtöbbször, de ugyanúgy tudott viselkedésről, gondolkodásmódról, emberi gyarlóságról, egyáltalán az életről beszélni. Zenetörténeti előadásai, utalásai alkalmával a legnagyobbakat is emberként igyekezett bemutatni. Tudta, hogy az igen magas szférába emelt ember, tudós, művész nem követhető, így hatástalan, pedagógiailag nem válhat példaképpé. Ezer szállal kötődött Bartók, Kodály életművéhez, mégis természetesnek hatott tőle az a rövid történet, hogy amikor Bartókot játszott – soha más esetben –, a kutyája vonítani kezdett. Így akarta – miként Illyés Gyula is – jelezni: a zene nem független a társadalmi folyamatoktól, történésektől, azoknak valamiféleképpen tükrö, következménye és jobbítója akar lenni. „Egymásra csikorított / vasnak s kőnek a szitok – / változatait bár a zongora / s a torok fölhangolt húrjaira, / ha így adatik csak vallania / a létnek e maga zord igazát, / mert épp e „hangzavar”, / e pokolzajt zavaró harci jaj / kiált / harmóniát” (Illyés Gyula: *Bartók*).

Sárospatak erkölcsi, szellemi várának ő is egy építőköve, amelyet az alapozó fedelmek, a nagy tudósok, pedagógusok, művészek emelnek a magukéval együtt büszke bástyává, hogy messzire lássék: itt soha meg nem szakadó a folyamat a tudomány, a művészet, a pedagógia fejlődésében. A patakiság, a pataki szellemiség, érzelem entitásához ugyanúgy hozzátartozik, mint a korábbi nagyok: Comenius, Árvay József, Kövy Sándor, Újszászy Kálmán, Ködöböcz József, hogy csak a legnagyobbak közül említsek néhányat. A sok jó tanár közül őrá azért is emlékszem valamivel világosabban, mert kissé elütött a többiektől mentalitásában, szokásaiban, előadói módban. Gyakran fölkeresett bennünket a kollégiumban megtudni, mivel foglalkozunk, kell-é segítség valamiben, to-

vábbá egy jóízű beszélgetés szándékával. Volt úgy, hogy a Markazról, Patakról való korsó bor is előkerült. Olyankor elemében volt, föloldódott a diákok társaságában. Ha valami nagyon elvont fogalom, viszony vagy emberi gyarlóság szóba került, mindre volt egy-egy anekdotája szemléltetőül, mintegy föloldva, tárgyiasítva a gondolatot. Comenius a Bibliát említette a szöveg megfelelő részeinél, ő adomázott. Így nemcsak jobban értettük, de jobban is éreztük magunkat, derűt árasztott. A comeniusi korban is elmentek a tanárok diákjaikhoz segíteni, megtudni, mi foglalkoztatja őket. Amikor kapacitáltak, hogy zongorázzék a mi agyonnyüstölt hangszerünkön, ami a legkisebb kollégiumi szobában állt, és viselte a dzsesszt kalapáló diák ujjak bántását, akkor inkább elhívott bennünket ott-honába, mintsem a lehangolt, itt-ott repedt billentyűket sorakoztató hangszerhez nyúlt volna. A családja nem nagyon örülhetett nekünk, de egy-egy részlet vagy dal után megköszöntük a játékot, a feleségnek a türelmet, és távoztunk.

Voltak arisztokratikusabb, távolság tartóbb tanáraink is, akik más tanár-diák viszonyra hangolódtak. Náluk másféle értékeket kerestünk és találtunk. Egyik „versenyháza, ellenlábasa(?)”, kollégája Tóth Károly volt. Mindkettőjüket becsültük. Tudtuk, hogy Bolvári Zoltán kevésbé segítik felülről, de azt is, hogy elismerik ott is művészi és pedagógiai képességeit, mint ahogyan mi is. Szívünkben nemcsak ők ketten, de a többiek is elfértek. Ami a tanárok között talán kissé kirekesztendő tulajdonságnak, különcségnak tűnt, azt mi, diákok nagyra értékeltük. Egyféle demokratikus megnyilvánulásként vettük stílusát, bennünket megszólítani tudó és szerető szavait. Azóta tanári pályámon én is tapasztaltam, mennyire számít értéknek a tanárok szemében a diákok körében egy-egy tanár népszerűsége, amely holtbiztos forrása az

egymás közötti féltékenységek, irigységek, tantárgy sovinizmusnak. Ezek adandó alkalommal „keresztbe tevő” szándéká is fajulhatnak. Mindennek csak a lelki nagyság, a minőségre törés és a tehetség lehet csupán az ellenszere.

Hosszú és göröngyös útról mi is tudtunk. Nem csupán művészi, pedagógusi pályájára érvényesek a jelzők, de földrajzi értelemben is sokfelé járt. Útjainak azonban a közös nevezője mindig a tanítás, a zene-pedagógia, annak pedig a minőség volt. E visszaemlékezés címében jelzett „hanglító” fogalom az ő személyében tárgyiasult szinesztézia. Ha mindnyájan képesek lennénk látni egy-egy testetlen fogalmat, jelenséget, akkor összeadva, összefogva megtudhatnánk a világ legmélyebb titkait is. Ő azonban nemcsak hangot látott, hanem embert, annak a sajátjával rokon problémáját is. Megszólalásakor anekdotáival nem is annyira színezeni akarta beszédét, mint inkább rádöbbeneni hallgatóságát, társaságát az emberi gyarlóság levetkőzésének szükségességére és módjára. Magas pedagógiai eljárás ez, a más dimenziókba átemelő gondolat, amely nemcsak eligazítani igyekszik a világban, hanem jobbítani, maga minőségéhez emelni is akar. Nem csoda, hogy ragaszkodtak hozzá Nyíregyházán is, amikor megismerték képességeit, és szükség volt jó szakemberekre. A fékező ellenérdekeltégek nem tudták letörni. Amit elért, saját erejéből sikerült. Ha valamihez nem adta magát teljes erővel, és kiderült, hogy fontos, akkor tudott váltani ritmust, irányt. A zeneszerző szak nem hozott kedvet, örömet, hát időben lemondott róla. A tanári pálya viszont vonzotta, bejárta az összes lépcsőfokot az óraadótól a kinevezettig, az ének-zene terén az énekkari tagságtól a karvezetőig. Így kerek az ő világa, amelyben mi is kaptunk szerepet, mint tanítvány, játéknak hallgatói, csodálói. Köszönet

érte. Pedagógusként úgy vált halhatatlanná, hogy találkozónkon föl-fölidézzük szavait, jóízű adomáit. Szeretjük a zenét, az éneklést. Olyankor, amikor gyakoroljuk is, nem mindig gondolunk rá, hogy ebben is benne van az ő krúzussága. Így is halhatatlan. Kell-e ennél több egy tanári utóélethez? Vajha bennünket is ilyen szeretettel, elismeréssel emlegetnének a tanítványok! Ez csakis úgy lehetséges, ha jól sáfárkodunk a tőle is kapott talentummal.

Szabolcsi születésű lévén még közelebbinek érzem az ő emlékét. Ha csak két Mihályt, két nyíregyházi, szabolcsi kötődésű hírességet említek, akiknek közülük, kapcsolatuk volt Bolvári Zoltánhoz, akkor a földrajzi hely is átlényegül, mint Váci Mihály *Kelet felől* című versében: „Baloldala ez a Hazának! – a szív is e tájra esik”; – írja és dicséri Bolvári tanár urat, aki sok népdalra megtanította őt, a néptanítót. Czine Mihály is tőle eredezteti Kodály és Bartók megszeretését. Czine professzortól volt szerencsém pályázati díjat, oklevelet átvenni, Váci Mihállyal pedig többször találkoztam olvasóként. József Attila is eszembe jut *Hazám* című szonettkoszorújának sora egy okán: „Multunk mind össze van torlódva.” Ez a torlódás azonban inkább közelebb hoz bennünket egymáshoz az értékek mentén. Ma másfélék ezek a „torlódások”, amelyek közös nevezője az értékek rombolása, az értékrend átalakulása, a hatalom iránti vággyal átítatottan. Ez állt a legtávolabb Bolvári Zoltántól. Ő „csak” tette a dolgát: tanított, zenei rendezvényeket szervezett, kart vezetett, zongorázott, ellenlábasaiban is elismerést váltott ki, ha nem is mutatták ebbéli érzelmeiket. A két vagy több dudás (a szó szoros értelmében zenész) egy csárdában effektus igaz az ő helyzetére? Emberek a pedagógusok, az előadóművészek is. A gyarlóság e téren üt át a lelkeken a leghamarabb, hiszen érzékenyebbek, mint a többiek, nehezeb-

ben térnek napirendre egy-egy sértés, megszólás, vagy akár mozdulat, mimika fölött. Egzisztenciájuk nemcsak maga a munkahely, hanem a közeg, amely értelmet ad tevékenységüknek, amely természetes tere, kohója tehetségük kibontakozásának, vagyis a diákság, a tantestület, a helység és a helyiség, ahol meghitt módon zajlik a dolgozó művész élet. Ha ez elvész, vagy meg sem nyeri az ember, gyökeretlenné válik.

Bolvári Zoltánt ezeken a buktatókon is átlendítette akaratereje, céljának soha nem halványuló fénye: a tanítás, a zene, a szépség szerinte való foglalat, amelyhez tanítványait, hallgatókat el akarta juttatni. Hogy órán kívül szívesen beszélgetett tanítványaival, innen datálódik. Művész érzékenysége miatt nehezen alkalmazkodott, így néha az is lehetett az oka, hogy hozzánk menekült. Itt nem kellett sandaságra, rivalizálásra gondolnia. A feszült légkör jobban zavarta, mint az e téren átlagembert, de el kellett viselnie az ideológiai okokból történt visszavetettséget is. Mi, diákok viszont ismertük a tanáraink közötti hivatalos, és az értékalapú rangsort. Ő ez utóbbiban elől járt. Nem mindig esik egybe e kettő, pedig az „abszolút” itt kelne el a leginkább.

Száz év eltelt születése óta, mégis mint ha tavaly beszélgettünk volna Bartók és

Kodály törekvéseiről, a népdalok szerkesztéséről. Chopin zenéjéről, Beethoven megsüketüléséről, Liszt Ferenc hazaköltözéséről, a pentatóniáról, a zene népeket összekapcsoló szerepéről. A halhatatlanság eléréséhez száz év nem küszöb, de ha az volna, könnyedén átlépné, mert életében a megbomlott értékrendekhez keresett és talált harmóniát, amely a zenetanítás révén életünket igyekezett szebbé, a szépre érzékenyebbé tenni. Így benne van személyének, tevékenységének hatása a mi életrajzunkban is. Ezt tudatosan, de önkéntelenül is átadtuk környezetünknek, tanítványainknak, akik már nem tudják, kitől ered a precizitás, a jó kedély, a művészet szeretete, mindez csupán pozitívan hat rájuk. Ennyi talán elég is ars didacticája szerint egy pedagógustól és művésztanártól. A többit szerezzze meg az élethez a tanítvány, mint ő, aki tudta, küldetése van e világban, amelyet csak tárgya iránti alázattal képes teljesíteni. A zenén, pedagógián kívül nem viszonyult semmihez és senkihez alázattal. Mindent tudott tárgyáról, és ha mégsem, ráérezéssel azt is tökéletesen megoldotta. Ha kollégája lettem volna, talán egy csöppnyi irigység belém is költözik iránta, de szerencsémre „csak” tanítványa voltam, így maradék és mögöttes gondolatok nélkül tisztelhetem és csodálhatom. Másoknak is ezt ajánlom.

(Szerkesztőségünk a fenti cikkel emlékezik a száz éve született Bolvári Zoltán zongoraművészre, zenepedagógusra, a sárospataki és a nyíregyházi tanítóképző egykori tanárára. Életútjáról részletesen lásd: Bolvári-Takács Gábor: Bolvári Zoltán, a zenepedagógus (1908-1993), in: Kődöböcz József (szerk.): Művelődésünk múltjából. Bibliotheca Comeniana VIII., Sárospatak, 1999, 129-146.o. A Zempléni Múzsában Bolvári Zoltántól eddig a következő írásműveket közzeltük: A fogyatékos hallás problémái az általános iskolában = 2001. 4. szám, Előadások a zenei nevelésről (1941, 1967) = 2004. 3. szám.)